

Боривоје Адашевић

КИША И НОЋ

У ноћи лајали су пси. Падала је масна, лепљива киша испирајући санунасто грло неба, газили смо по блату. До колена смо упали у житки слузави муљ, гацали као по расквашеним пољима памука. Далеко у тамни долине под нама сазревала је ноћ, суморна, кишна, мркла. Вукле се путеви-ма војске. Година иза рата. Изгладнела немам у желуцу, у глави безреки зев. Ноћ. Куд год око крене беспризорна тама. На лицима грчеви. Свега је доста! Душевна глад. Лајали су пси. Потмуло, далеко, као јецај огодино за сувом, лавез језиви.

Довели су ме држећи под мишице. Вукли путем. Малко нахерен на једну страну, стајао је пијани младић повраћајући по себи. Прали су га кишницом из бара под њим, умивала га и киша, блатна. Сео је на камен. Сео сам поред њега. Плакали смо. Сузе нам се распознаваху по чистоћи у киши што је лила.

На брегу понад града, пси су растргли дете. Изашло је буновно у ноћ, чопор се окупио око њега. Дигли су нас потом у хајку. Седео сам на камену клатећи се као хасид у молитви. „Овде су негде 1943, убили Андрију Коена”, кажем пијаном младићу покрај кога седим. „Али ко сада може мислити о прошлости?”, једва проговара младић. „Једно дете заменило је друго. Прво су убили људи, друго су растргли пси. Нема краја срамоти нашег света.” Устајем са камена и крећем. Телали рог хајкача. „Где су ти кости, Коене?”, хроптим спогичући се у блату.

Сањам о јутру што ће доћи као и миран сан после кошмара, снатрим у разводњеној тамни како се пуше поља Раја оивичена залудним опрезом, ојкам над расквашеним тлом, над муљевитом подлогом свога живота, шестарећи наоколо. Воде ме држећи за руке, носе међу собом, опуштена испод тела, глава ми се вуче по калу, баћиће ме негде на постељу некакву и оти-

ћи ће. Умираћу у тами. Једну будућност у којој ће сваки лепш имати свој гроб, сваки човек место на земљи, у којој душегупка, пиштољ и нож неће постојати. Вуку ме, отимам се, корачам, носрћем у блату, лежим, подижу ме. Поново ме вуку. Питам овде-онде, махом старије, затим махом млађе, тетурам се тражећи твој хум. Мутљав блата у глави.

1

Звукова страшна измешаност. Била је сунчана јесен у Београду када си рођен у кући доктора Самуела Коена. Светковина мирисима богата, разлог за тиху и пријатну сету. Сада је све блатно и мукло, тамно као пред смакпуће света.

Кријући, са децом из суседства, о суботи на Јеврејско гробље си одлазио. И растао, споро, читав један живот заокружио детињством. Како је само постојати било слатко! Када ништа о људима ниси знао, када ниси схватао шта значи у нејеврејском свету гриссти јеврејски хлеб. Сада, у непрозирној тами леже остаци твоји и труну и даље, немо. Где су ти кости, Коене? Дозволи ми да их пронађем.

Лелек је језив просекао ноћ као ножем, погом нестало. Вазда је овде било лудих и пијаница што су посртали амо-тамо, али сад, сви смо попрлично луди и пијани. Пливамо кроз жигки муљ ноћи, даavimo се у властитој прошлости која нас сустиже. Корачамо по голетном пределу својих добротина, док нам се над стопалима тело бори са блатом. Пљуцкамо инфантишно око себе рђаву воду. У незнању смо. У бестежинском стању обамрле свести.

Од детињства, прати ме трептај твог умирућег ока. У рано јутро, он просени мноме као собом смирај дана. Онда се дижем из постеље и данима тражим твој гроб, трагам за хумком испод које у мртвици почивају твоје кости. Могао си, кажу, бити било које дете. Али си био тај који јеси у времену што је опозвало Бога као Судију, узевши на себе и терет Судије и бреме целата. Ипак, тамо где нису стигли ђавољи ликтори, тамо још увек у нечијем сећању дрема твој давно и од многих заборављен лик. Из тог ће се сећања породити твоја душа када дође час да из Луза почне ницати твоје сирото тело.

Шљанкамо у блату. Кривудавам путем низ који тече муљ као гној са губавог лица, грабимо у даљину. Главе нам падају на груди, ходамо као у трансу. Пир крвожедних целата, и овде се пре само неколико месеци крв лила до искрварења. Нема на свету толико велике посуде која би сву ту проливену крв примила у себе, нема таквог комада тла који би све те кости издржао. И бауљајући, клижућ погледом по каратами, лице ми се изобличије од ужаса костурнице коју слутиш пода мном.

А онда је једног децембарског дана, читав велеградски живот за тебе био завршен. Дошао је твој отац обучен строго и мати уплакана лица, и повели су те на пут. Остали су иза тебе и лени јеврејски хлебчићи, и мирис кафе што је три пута врела на плотни шпорета, и раздрагани Београд са својом господом и шетњама по Калемегдану, са фијакерима и аутомобилима што подскакују улицама широким. Нигде на свету није било тако лепо као у твој родном Београду, који те је ошијао цветним мирисом крошњи у мају, звуком цивилизације толико блиским Европи. „Европа”, колико је та реч тада звучала племенито! Климали сте узаним сеоским путем, на запрежним колима, у неком безименом крају, пролазили сте хрлећи у сусрет замишљаној сигурности.

Отац и мајка, оставили су те код сеоског трговца да служиш, да те спасу смрти. Кофер са златом, неизбежан у свакој крвавој бајци, доведен је и завештан да ти се да након рата, ако се нико од твоје родбине не појави. Злато је привлачно, а најпре издаје онај у кога најмање сумњаш.

И тако, изненада, за тебе почиње другачији живот. У свету са чојаном капом па глави, у сукненом оделу налик на невешти дечији пртеж, у свету поља и река што теку кроз заталасане траве као кроз облаке, у крају толико удаљеном од престонице, од улица и булевара, од декаденције једног урбаног детињства. живот у свету призора: смрзла распукла бундева негде дубоко у мразом ошивиеном пољу, велики црни комад хлеба што се пуши у руци неког старца, чађави прамац старишког сандука на тавану тропне куће, са гомилом пожутелих примерака „Српског књижевног гласника“, црно око угљенокопа, лирски дубоко, прве варошке куће, ниске и у магли, леш неког човека што се клати на коношцу обешеном на бандеру варошког трга. И живот у свету звукова: звона у даљини, непријатељске авијације на небу изнад села, тестере којом се секу дебла у шуми под кућом у којој живиш, рзања коња, мукања крава, гроктања свиња, кукурикања петла, псећег лавезја, певања птица, звецкања митраљеских реденика на прсима четничког војводе, хука реке која у пролећној пошлаци односи кућице за алат са ратарских имања у равници. Цео тај нови и тајанствени свет, све то као на другом крају земаљског шара, као на другој планети.

Плавокоса девојчица, Милена Јанковић, у коју ћеш се заљубити, силовито, како то само дечаци умеју, мирис њене косе у разбокореној трави, нежна статуа њеног тела испруженог на каменом зиду рушевине, неки Мирослав Шијак кога ћеш ударити због ње, због девојчице, и који ће, услед тог удара, дуго потом носити велику модрицу испод ока. Садржаји једног детињства: беда, глад, љубав и потајна патња за родитељима.

Затим, ex abrupto, свему долази крај. Једне вечери пред кућу ступају војници у немачким униформама, наредба захтева да се преда јеврејски дечак који кришом у кући станује. Изводе те, потом, из куће и одводе не рекавши камо. Док одмицеш путем ка старом храстовику, један те немачки војник пожурује бодећи врхом пушчане пези раме твоје десне руке.

Ту се прича прекида. Нема те више. Убили су те очигледно, јер када сте у звезданој ноћи замакли иза првих стабала, људи из села чули су два узастопна пуцња. Ту негде у старом храстовику остало је да лежи твоје беживотно тело. Од тога тела данас су остале само кости за којима трагам. Од старог храстовика чак ни то. Можда једино неки ивер угљенисан испод површине тла, тек толико да се спасе аналогија коју повлачимо између природе и људи.

Ноћ. Напред и натраг само ноћ што се развлачи у блату масном и слузавом, ноћ што се котрља као откинута губава глава низ бедем суров.

Застајем посрнувши, придижем се тешко, гледам око себе. Расквашена мрклина, дремљива и првоточна као врата на капели гробља. Љуспе мрака љуните се са лепрозног лица ноћи, отпадају, откривајући своје сестре, још црње и болесније. Киша и ноћ. Далеко је зора. Где су ти кости, Коене, у овој пустоши поклеклој под црном чалмом ђавола?